

Mokslinė konferencija

Kalbos teorija ir praktika

SIGITA STANKEVIČIENĖ

Kauno technologijos universitetas

2009 m. lapkričio 20 d. vyko Kauno technologijos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Kalbotyros katedros surengta mokslinė konferencija „Kalbos teorija ir praktika“. Tradiciškai kas dvejus metus organizuojamos konferencijos tikslas – sutelkti kalbininkus, lokalizacijos specialistus, terminologus, terminijos tvarkytojus, vertimo teoretikus, vertėjus ir redaktorių pasidalyti mokslinėmis išvalgomis, praktine patirtimi, skatinti tarpdisciplininį dialogą, įvairių kalbotyros šakų ir kitų mokslų atstovų bendradarbiavimą. Konferencijoje dalyvavo pranešėjai iš 11 institucijų, perskaityti 45 pranešimai lietuvių, anglų, vokiečių ir rusų kalbomis.

Konferenciją pradėjo ir dalyvius pasveikino Kalbotyros katedros vedėja Jurgita Mikelionienė ir Humanitarinių mokslų fakulteto prodekanė Audra Daubarienė. Plenariniame posėdyje perskaityti du pranešimai atspindėjo pagrindines konferencijos temas: pirmasis skirtas vertimo problematikai, antrasis – terminologijos ir kalbos technologijų klausimams. Vytauto Didžiojo universiteto Anglų filologijos katedros docentė Violeta Kalėdaitė pranešime *Kultūrinių realių išlaikymas ir adaptacija K. Donelaičio „Metų“ vertimuose į anglų kalbą* nagrinėjo vertėjui kylančią dilemą, kiek kultūrinio kolorito išlaikyti vertime, kad jis nebūtų pernelyg egzotiškas ir išliktų suprantamas kitų kultūrų atstovams. Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių kalbos katedros docentė, Kompiuterinės lingvistikos centro mokslo darbuotoja Erika Rimkutė skaitė pranešimą *Automatinio lietuvių kalbos terminų nustatymo galimybės*, kuriame apžvelgė jau atliktus šios srities tyrimus Lietuvoje ir užsienyje, aptarė elektroninius terminijos išteklius. Pranešėja taip pat pristatė eksperimentinį švietimo ir mokslo terminų tekstyną, iš kurio automatiškai išrinkti terminai, aptarė terminų atpažinimo proceso etapus, įrankius ir kylančius sunkumus. E. Rimkutė pabrėžė, kad automatinis terminų nustatymas, nors ir užima daugiau laiko nei rankinis, yra objektyvesnis, padeda pastebėti tuos dažnai vartojamus stabiliuosius junginius,

kurie nėra apibrėžiami kaip terminai, bet dėl dažnos vartosenos juos galima laikyti terminais. Be to, turint tekstyną, susidarius analizuojamų žodžių ar junginių konkordansus ir juose ieškant terminų, matyti išsamus kontekstas, kuriuo remiantis galima lengviau bei objektyviau apibrėžti terminus.

Po plenarinio posėdžio konferencijos dalyviai tęsė darbą trijose sekcijose. Terminologijai skirtas trečiosios sekcijos posėdis, kuriame perskaityti penki pranešimai. Vilija Celiešienė (Kauno technologijos universitetas) pranešime *Įvairiakilmė kompiuterijos terminų sinonimija* nagrinėjo kompiuterijos sinonimijos kaitą, analizavo įvairiakilmių terminų sinonimų eilutes dviejuose V. Dagienės, G. Grigo, T. Jevsikovo *Enciklopedinio kompiuterijos žodyno* leidimuose (2005 m. ir 2008 m.). Ji nustatė, kad analizuojamame ankstesnio leidimo ir vėlesnio leidimo žodyne pirmenybė teikiama skolintiems terminams – sinonimų eilučių su pagrindiniais lietuviškais terminais yra šiek tiek mažiau. Palyginus abu leidimus, galima teigti, kad per kelerius metus kompiuterijos terminų sinonimų eilučių nesumažėjo. Dalis 2-ojo leidimo sinoniminių terminų anksčiau sinonimų neturėjo. Be to, kai kurios sinonimų eilutės su pagrindiniais lietuviškais terminais pirmenybę užleido skolintiems terminams. Pastebėta ir sinonimų nesusiejimo atvejų: buvę sinoniminiai terminai naujame leidime pateikti kaip atskiri terminai.

Savų ir skolintų terminų konkurencijos problemą pranešime *Lietuviški ir tarptautiniai terminai radioelektronikos terminijoje* taip pat nagrinėjo V ir g i n i j a Stankevičienė (Kauno technologijos universitetas). Pranešėja analizavo sinonimiškus terminus, pateiktus 2000 m. išleistame penkiakalbiame *Radioelektronikos terminų žodyne*, kuriame yra daug daugiažodžių terminų, pirmą kartą teikiamų lietuvių kalba. Ji siekė išsiaiškinti, kokios tendencijos būdingos sudarant naujus žodynus ir ar sava kalba laikoma prioritetine, kuriant naujus bei tikslinant jau esamus terminus.

Aušra Rimkutė (Lietuvių kalbos institutas) pranešime *Apie kai kurias bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo(si) dalykų vadovėlių rankraščių terminų tvarkybos problemas* aptarė dažniausius vadovėlių rankraščių terminijos trūkumus. Vertinant vadovėlius pastebėta, kad jų rankraščiuose vartojama pasenusių terminų, nes autoriai nesiremia atitinkamos srities naujausiais terminų žodymais. Gana dažnai vadovėlių rengėjai nesilaiko reikalavimo kirčiuoti visus tekste ar pridedamame žodynyje su sąvokų apibrėžtimis teikiamus terminus. Daugiausia daroma terminų darybos klaidų. Pamištamai reikšmingi terminų reikalavimai – trumpumas ir tikslumas. Nors tiek terminų sinonimai, tiek jų variantai terminijoje nepageidautini, vadovėlių

rankraščiuose jų vartojama. Daugiausia sinonimiškai vartojamas lietuviškas ir tarptautinis terminai. Pirmenybė teiktina lietuviškiems terminams.

Solveiga Sprindienė (Lietuvos nacionalinė biblioteka), skaitydama pranešimą *Rūpesčiai dėl restauratorių profesinės kalbos*, apgailestavo, kad lietuviškoji dokumentų restauravimo terminija tebėra menkai sunorminta, labai trūksta profesinių terminų. Pranešėja įvardijo pagrindinius restauratorių kalbos trūkumus: vartojama nemažai rusicizmų, germanizmų, polonizmų, atsiradusių tarybiniais metais, o nepriklausomybės laikotarpiu – anglicizmų; stingant lietuviškų terminų, restauratoriai susikuria nemotyvuotų, keistų terminų, vartoja net tarmybes; vartojama daug sinonimiškų terminų, nes kiekvienas restauravimo padalinys kuria savo profesinę leksiką. Pranešėja pabrėžė, kad apie būtinybę restauravimo terminus aprobuoti (o trūkstant jų – kurti naujus) restauratoriai diskutavo ne vienoje konferencijoje. Lietuvos standartizacijos departamento išleisti terminų standartai LST ISO 4046:2007 *Popierius, kartonas, plaušiena ir su jais susiję terminai* (2–5 dalys) ir LST ISO 5127:2008 *Informacija ir dokumentavimas. Aiškinamasis žodynas* teuzpildė nedidelę dalį restauratorių profesinės kalbos spragų.

Birutės Briaukienės (Kauno medicinos universitetas) pranešimo *Studentų požiūris į specialybės kalbą kai kurie aspektai* tikslas – patyrinti, kaip Kauno medicinos universiteto studentai vertina savo ir dėstytojų kalbą; sužinoti, ko studentai tikisi išmokti studijuodami specialybės kalbą ir nustatyti, ar pakito studentų kalba po specialybės kalbos studijų. Anketinės apklausos duomenys rodo, kad studentų požiūris į savo kalbą specialybės kalbos studijų pradžioje ir pabaigoje statistiškai reikšmingai nesiskyrė, o dėstytojų kalbą studentai buvo linkę blogiau vertinti specialybės kalbos studijų pabaigoje nei jų pradžioje. Be to, pasitvirtino keliamą hipotezę, jog po specialybės kalbos studijų padidėja studentų kalbinė kompetencija.

Terminologijai artimos problemos paliestos ir kituose sekcijų posėdžiuose. Antrojoje – kalbos technologijų ir gretinamosios kalbotyros – sekcijoje diskutuota dėl kalbotyros terminijos. Jolanta Kovalevskaitė ir Erika Rimkutė (Vytauto Didžiojo universitetas) pranešime *Samplaikiškumo raiška lietuvių kalboje* teigė, kad gretinamasis morfologinių samplaikų tyrimas atskleidė būtinybę tikslinti samplaikiškumą įvardijančius kalbotyros terminus, nustatyti terminų *samplaikinis, sudėtinis, sudurtinis, suaugtinis* santykį. Pranešėjos siūlė išplėsti esamą morfologinės samplaikos apibrėžtį, t. y. samplaika laikyti ne tik iš dviejų ar daugiau žodžių sudarytą sustabarėjusį junginį, bet ir suaugtinius žodžius. Hans-Harry Dröbiger (Vilniaus

universitetas) nagrinėjo vokiečių ir lietuvių kalbotyros terminų ekvivalentiškumo problemą. Kai kurie kalbotyros terminai, anot pranešėjo, laikytini realijomis, nes įvardija tik vienai kuriai kalbai būdingus reiškinius. Su šių terminų vartojimo ir vertimo problema susiduriama rašant gretinamuosius ir lyginamuosius kalbotyros darbus.

Pirmosios – vertimo – sekcijos posėdyje, skirtame specializuotam vertimui, perskaityti trys pranešimai, kuriuose nagrinėti terminai kaip vertimo vienetai. Terminų ekvivalentiškumo, savos kalbos ir tarptautinio termino konkurencijos vertimo tekstuose problemos yra itin svarbios technikos ir kitų sričių tekstų vertėjams. Violeta Janulevičienė ir Sigita Rackevičienė (Mykolo Romerio universitetas) nagrinėjo baudžiamosios teisės terminų vertimo iš anglų kalbos į lietuvių kalbą klausimus, terminų formaliosios sandaros ir semantikos skirtumus, kuriuos nulemia skirtingos terminų kūrimo tradicijos. Palyginusios 30 terminų porų, kurias sudaro dviejų teisės sistemų (Lietuvos ir Anglijos–Velso) nusikalstamų veikų pavadinimai, pranešėjos nustatė, kad skiriasi tiek vientisinių, tiek sudėtinių terminų sudarymo būdai. Dauguma anglų kalbos vientisinių terminų yra sudurtiniai žodžiai, o lietuvių kalboje vyrauja veiksmažodiniai priesaginiai daiktavardžiai. Lietuvių teisės kalboje nevengiama ilgų sudėtinių terminų su trijų ir daugiau pakopų valdymu, o anglų kalbos sudėtiniai terminai yra trumpesni, jų formalioji struktūra paprastesnė. Terminų semantikos tyrimai rodo, kad tik nedaug tiriamų kalbų terminų galima laikyti absoliučiais atitikmenimis. Dauguma jų tėra daliniai atitikmenys, nusakantys tik iš dalies panašias nusikalstamas veikas. Teisės terminų vertimo sunkumus taip pat aptarė Aušra Stepanovienė (Mykolo Romerio universitetas) pranešime *Teisės kalbos vertimo ypatumai*. Jo autorė atkreipė dėmesį į pusterminių vertimo problemą. Janina Liatukaitė (Vytauto Didžiojo universitetas) pranešime *Medicinos įrangos instrukcijų vertimo problemos* nagrinėjo terminizuotų anglų kalbos junginių vertimą į lietuvių kalbą. Pranešėja pastebėjo, kad nemažai tokių junginių į lietuvių kalbą verčiami pirmą kartą ir neturi aprobuotų atitikmenų, todėl daroma klaidų.

Kituose visų trijų sekcijų pranešimuose nagrinėti įvairūs grožinės literatūros, vaikų literatūros, dalykinių tekstų vertimo klausimai, pristatyti įvairių kalbos lygmenų gretinamieji tyrimai, svarstytos tarpkultūrinės komunikacijos ir kalbų kontaktų problemos, daug dėmesio skirta kalbos vartojimui elektroniniame diskurse ir kalbų technologijoms.

Išleistas konferencijos pranešimų tezių rinkinys.

Mokslinė konferencija „Kalbos teorija ir praktika“ buvo naudinga ne tik mokslininkams ir dėstytojams, bet ir konferenciją organizavusio universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Technikos kalbos vertimo ir redagavimo specialybės studentams.

Gauta 2009-12-15

Sigita Stankevičienė
Kauno technologijos universitetas
Gedimino g. 43, LT-44240 Kaunas
E. paštas: sigita.stankeviciene@ktu.lt